

Amintiri - 60

Grigore Călugăreanu

4 mai 2007

Întâlnești câteodată pe cineva cunoscut care iese de la vre-un spectacol și-l întrebi: "Ei! Cum a fost?"

Autoretrospectiva ce urmează s-ar putea prefața ca răspunsul la întrebarea "Cum a fost?" .

În general aş spune că toată viața am avut norocul sau abilitatea să fac ce am vrut! (ceea ce nu-i puțin lucru...)

Și culmea, de multe ori cu un oarecare succes. Dar din păcate nu prea mă refer la matematică!

I. Mai întâi desigur despre familie (în sens larg).

Nu știu alții cum simt (în ceea ce-i privește), dar eu consider că am avut un mare noroc să am părinții pe care i-am avut!

- de la 2-3 ani mama a vorbit franceza cu noi (pluralul se va referi la mine și sora mea, Maria-Luiza) și asta a rămas ca a doua limbă toată viața;

fiind casnică, nu a considerat necesar să mergem la gradiniță; astfel la 6 ani și jumătate (căci sunt nascut in ianuarie) m-am trezit direct în clasa 1-a, la o școală mică din spatele biserici reformate (Horea colț cu salvarea)

- nu-mi reamintesc cu ce frecvență: seara mergeam la "pește, pește!" Asta însemna că luam loc pe picioarele lui tata, așezat desigur la birou, și ne citea/explica din Larousse

- câteodată seara jucam toți 4 loto: așa cred că am deprins mai repede cifrele și chiar operațiile numerice; ba chiar și obișnuința de a mă ambiționa

- de pe la 5 ani, o studentă (poate Christa) la biologie venea pe la noi; fata unui pastor din Dealul Frumos, lângă Agnita; nu era tocmai ce se înțelegea printr-o "fraulein" dar astfel am început să învățăm și l. germană [vizita la Dealul Frumos: cu trenuri, autobuze de țară, relativ complicat am ajuns

la casa pastorului = nr. 1 dintr-un sat (dacă nu ma înșel, eminent) sășesc; ne aștepta ceva care încă "aproape" văd în fata ochilor, o masa de 3x7 să zicem, încărcată toată cu lucruri care nu le vazusem încă în viața mea: curcani, potârniche, probabil și pești, în orice caz pentru un orașean "pur" de lângă gara Cluj (mă refer la anii 1947-1955) ceva fabulos; cred că nici într-o săptămână n-am fi putut mânca ce ne aștepta acolo! - desigur omul (încă) era cineva: grădină de vre-un hectar, toate cele; perfect normal pentru un om gospodar de altfel!]

Mergând mai departe, deja ca și copil, după o zi de joacă intram în casă și ce vedeam?

- atmosfera de studiu, de cercetare științifică; tata exemplu, un model pentru amândoi; ba chiar mai mult: am observat repede amândoi uriașul capital de timp pe care îl are un cadru universitar

- atmosfera calmă; nu am decât o vagă amintire de o ceartă și amintirea a două momente resimțite ceva mai puternic: 1953, moartea lui Stalin (desigur nu s-au făcut comentarii în fața noastră...) și, de fapt îmi pare rău că alături acest al doilea moment: cam în aceeași perioadă, sora mamei mele a primit ochelarii, verigheta și o brichetă (poate) - tot ce a rămas după soțul ei (practic) asasinat la canal. Fusese directorul unei fabrici, toți muncitorii îl adorau, era cel mai aproape de ei toți, era naș la botezuri etc. Deh, burghez! O reparație s-a făcut totuși: în satul Storo-Baneasa (jud. Teleorman), Școala gen. clasele 1-8 are numele de Vasile Racottă: așa l-au iubit țărani pe cel deportat și asasinat la Canal (un munte de om, 2 m înălțime și vreo sută 40 kg).

În școala primară, am avut o învățătoare f. bună (Doina Campeanu), dar care deoarece îl stima pe tata, m-a cam favorizat; da! începe povestea cu "fiul lui tata"; știu că vă pregătiți să zâmbiți, dar iată, această prima ocazie a sfârșit prost: la examenul dintre clasa 4-a și 5-a, deabia am trecut la matematică (de fapt, am senzația că un director adjunct m-a corectat la ceva - în timpul examenului!). Lumea are o perspectivă ușor automată despre toți fiii lui tata. Ar fi interesant de auzit și fii, cum percep câteodată presiunea aceasta!

Apoi am trecut la liceul "Barițiu": colegi toți noi, profesori (deodată) mulți, etc: deabia am trecut clasa a 5-a!

Apoi încetul cu încetul, m-am dezmeticit și am progresat. Într-a 9-a eram între primii 10.

- la "Barițiu" am făcut germana până într-a 8-a și apoi franceza (îmi

venea mult mai ușor...), dar nu m-am întâlnit cu l. engleză; interesant (după atâtea limbi străine - incl rusa evident!), deabia la începutul clasei a 11-a, la sugestia (extrem de inspirată a) lui mama - eram în 1963! doar, nici nu scăpasem de datoriile la ruși... [ba parcă da, am citit cu sârguință raportul Tismaneanu în ultimele 6 luni – deh, peste 600 de pagini, dar mi-am completat unele cunoștințe privitoare la perioada 1947-1958, pe care desigur le-am trăit, dar nu le-am perceput] - am început engleza în particular (o doamna Perl?..); am continuat-o apoi la facultate, 3 ani, în final cu Virgil Stanciu.

Până într-a 9-a eram convins că vreau să fac fizica atomică.

Dar un student de la matematică (pe nume Leliac, mulți s-ar putea să-l cunoască) care făcea practica pedagogică la "Barițiu" mi-a schimbat direcția; mi-a pus în brațe Gazeta Matematică și m-a ambiționat să rezolv (tata nu s-a amestecat sub nici o formă în decizia direcției pe care urma să o iau). N-a mai lipsit mult: mi s-a deschis în față o altă competiție [voi reveni asupra subiectului] - să apari la Gazetă la evidentiați! [subiectul s-a dovedit esențial în viața mea: mereu am vrut să fiu în față, la orice mă angajam].

La facultate, m-am ambiționat din start să termin cu media 10 și deoarece am descoperit și folosit imediat o metodă f. bună de învățat (care mi se potrivea), am reușit. Cu două rateuri, seminarul de mecanică cu Pop Ionică, și niște specialități de ecuații diferențiale cu Kalik. Dar am mers la mărire toamna...

Anul 1, automat cei mai rășăriți erau cooptați la cercul de analiză (dna Popoviciu), unde m-am ocupat (cum altfel?) de polinoame Bernstein un timp și apoi încet, încet m-am extras înspre alte priorități.

Începutul adevăratelor cercetări a fost marcat de un curs de categorii ținut de profesorul Pic în anul 4. Era nou și pentru el și nu mergea foarte bine... Întrucât eram deja obișnuit să-mi pregatesc notițe perfecte în timpul semestrului (obligatorii pt pregătirea din sesiune), pt examene l-am întrebat după ce ține cursul. Mi-a dat răspunsuri evazive (bănuia el ce bănuia!). Aici un fișier s-a șters: nu-mi mai amintesc cum am descoperit cartea lui Barry Mitchell. Mama lui Manole avea 2 unchi în Germania de West și cumva, cumva am primit cartea, la vreo 2 luni de la începutul cursului (semestrului). Și am luat-o (pe cont propriu) de la început [cred că și domnul Purdea a avut "senzații" asemănătoare, căci și el a reluat, e adevărat și mai în detaliu totul (după școala rusă Sulgeifer și alții) și așa a ajuns la volumul doi al tratatului său de algebră]. L-am prins din urmă pe domnul Pic undeva înainte de decembrie și de-acum îl susțineam (corectam) la curs [bănuia el!...]. Iată

la ce poate duce un curs, nu foarte bine predat! Diferența a fost, că dacă cursul acoperea vreo 2 capitole din cele 10-11 ale cărții eu am continuat, am terminat cartea și mi-am luat și lucrarea de diplomă din acest domeniu, ba chiar și teza de doctorat, susținută în 1977 la universitatea București.

Dupa teză mi s-a părut de ajuns cu generalul (adică teoria categoriilor) și virat spre grupuri abeliene, unde mă găsesc și azi cu unele digresiuni spre teoria laticilor.

Am prins de altfel ultimul tren (împreună cu Andrei Marga), 1978 de avansat la lector și totul a înghețat până în 1990.

Cu rare excepții (vreo 5 articole), nu mă pot considera mulțumit cu ce am produs, ca cercetare în algebră, până în 1993. În acel an am intrat pentru prima oară în legătură directă cu un adevărat specialist în grupuri abeliene, prof. Bernard Charles, la Montpellier. Între 93' și 97' am întâlnit și alți renumiți specialiști ai acestui domeniu, profesorii Orsatti, Salce și Rangaswamy, la Padova și mai ales Laszlo Fuchs, în cadrul unei burse Fulbright, la New Orleans în 99'.

Aș putea spune că nivelul cercetării științifice mi s-a îmbunătățit în ultimii 10 ani, și pe de altă parte trebuie să recunosc că îmi face mult mai multă plăcere cercetarea în ultima vreme!

Deasemenea, dacă considerăm că mare parte din timpul ultimilor 30 de ani a fost pierdut pentru cercetare (ceea ce nu reprezintă cu adevărat opinia mea: tot ce am făcut m-a pasionat și mi-a adus mari satisfacții), am un alt punct de vedere care mă încurajează: articolul lui tata "L'intégrale de Gauss et l'Analyse des noeuds tridimensionnels" din Rev. Math. Pures Appl., punctul de plecare al cercetărilor lui în teoria nodurilor (și a definiției invariantului și teoremei care îi poartă numele) a fost publicat în 1959, adică atunci când tata avea 57 de ani! Încă 17 ani după aceea (și ar fi continuat încă mult după, dacă nu era ghinionul cu cancerul nedectat la timp) a publicat articole foarte valoroase și profunde.

Deci nu am, azi când aniversăm 57+3 ani, nici un motiv să mă consider "terminat", dimpotrivă. Sper ca peste încă 10 ani să pot dovedi că nu m-am înșelat.

Dar răspunsul la "Cum a fost?" înseamnă și foarte mult altele.

II. - acasă aveam un radio Philips probabil antic (și destul de mic), dar la care desigur se asculta muzică simfonică, câteodată emisiuni franțuzești; desigur tata cânta la pian și astfel, dovedind aptitudini (urmăream partituri

mici la concertele filarmonicii) la 7 ani mi s-a facut cadou prima vioară.

- n-am reușit să-mi aduc aminte numele primului profesor (relativ mediocru totuși), dar știu că la puțin timp după începerea lecțiilor m-a întreat: "Mă, tu fumezi?" Desigur cei care l-au cunoscut pe tata își amintesc de cele 5 trabucuri (în marea majoritate marca "Ardealul") pe zi, care desigur pătrundeau până la urmă în tot (incl. vioara și cutia ei!)

- a doua profesoară a fost întradevăr excepțională: dna Paula Cuba (între altele și profesoară a lui Andrei Agoston)

- al treilea profesor s-a numit Costarab (violonist la filarmonică, al 2-lea pupitru; a murit în Germania): lecțiile cu el au început astfel: 6 luni am uitat de vioară și de mâna stângă; am lucrat numai cu arcușul pentru mâna dreaptă!! poignet, pregătire pentru spiccato, etc.

III. Vara mergeam în general la București, la mare și la munte. Alt mare noroc: pe atunci [anii 60?] Academia avea vile la Mamaia (mai nimic din toată stațiunea nu exista), la Predeal, la Sinaia, ba exista și COS-ul (casa oamenilor de știință) în piața Lahovari, unde și noi (și soții Popovici) puteam locui când mergeam la București și nu încăpeam la mătuși.

Desigur, mama fiind originară din București, avea mulți prieteni printre "fostulești", așa încât am făcut și noi prieteni printre copiii acestora. Astfel am ajuns la primele "ceaiuri" căci așa se numeau atunci. Probabil acolo m-am întâlnit cu Elvis Priestley și rock-and-roll-ul.

Am început pe furiș (tata nu suporta) să ascult și la Philipsul nostru acest tip de muzică, mai ales la emisiunea lui Czeke Laszlo, la Europa Liberă în limba maghiară.

Așa se face că am "descoperit" Beatles și Rolling Stones aprox. chiar de la începutul lor, comercial, să zicem, 1963-64;

cam prin 1966-67 l-am cunoscut pe "Abu" (pe numele său Marius Câmpeanu), născut în aceiași zi, lună și an cu mine, dar student la engleză, chitarist în orele libere și fervent interpret al lui Elvis; m-a dus la "Lemnul" care era un club muncitoresc în piața Muzeului, la care cânta (pentru dans) o formație de trei chitare, condusă de un proaspăt student la Conservator, originar din Râmnicu Vâlcea, Sorin Tudoran; ei cântau "f. bine" Shadows, o altă formație cunoscută din anii 1958-60 (chiar și împreună cu Cliff Richard - pentru cine își amintește)

Abu a propus să facem și noi o formație; desigur nu pusesem mâna niciodată pe o chitară, dar după 11 ani de vioară (după începerea facultății, am

lasat-o mai moale: alegând admiterea la matematică, mi-am decis viitorul...), m-am lamurit într-o săptămână (de unul singur - și asta n-a fost chiar foarte bine!) cam cum trebuie manevrat, mai ales într-un post relativ mai ușor pentru muzica vremurilor acelea - acela de basist - asta lipsea pentru formație;

a mai trebuit desigur să găsim un loc unde să facem repetiții: la IMF pe str. Emil Isac; așa au început cca. 5 ani de formații (1967-1972; nota bene, am absolvit în 1969 și am fost admis la doctorat în 1972; ce amestec nu-i așa?); desigur, după un răstimp scurt am fuzionat 2 de la IMF (eu și Dan Igrețiu) și 2 de la Lemnul (Sorin Tudoran și Gabi Tamas - mai târziu, cântăreț + compozitor cunoscut în Germania, Austria) + Abu, dând astfel la iveală prima componentă a Cromaticului.

Trebuia să ne "producem" undeva (la Casa de Cultură a studenților erau vreo 2 concerte pe an și o acustică mizerabilă - acum, de când filarmonica a fost mutată acolo, înțeleg că s-au făcut unele îmbunătățiri); și ajungem astfel la angajarea la CHIOS, care într-un fel a plonjat în consternare o parte a mediului universitar clujean: "Auzi, dragă, băiatul academicianului Călugăreanu cântă la Chios!" N-am făcut-o din frondă sau alte rațiuni, a fost locul unde am fost acceptați (și fără îndoială cei care ne-au angajat au câștigat anul acela - era tot timpul plin). Nu-mi amintesc dacă tata a comentat sau nu... Mai degrabă cred că nu (acesta este un exemplu pentru ce spuneam că "am avut norocul sau abilitatea să fac ce am vrut!").

Desigur în Cluj eram urmăriți cu mare interes (cred că am cântat la dans la toate liceele din Cluj și desigur de multe ori la Foyerul Casei Universitarelor), la mare înșă era mai greu să fim, dar am fost observați: 70, 71, 72 am cântat toată vara la Tismana în Jupiter, la barul Orizont (Jupiter) și altele care nu mi le aduc aminte; alături cântau Roșu și Negru, am înregistrat și pentru radio un "jam-session" împreună; au fost vremuri pe care (așa cum vedeți), nu le voi uita. Cămașa de brocart cu jabouri, cămăși înflorate (nota bene: toate la comandă, eram încă la sfârșitul anilor 60'), ce vremuri!

Toate acestea sunt la originea unor mari satisfacții aș zice de ordin muzical, chiar dacă poate părea curios, pentru cineva care cunoștea bine muzica clasică.

Mai ales în cea de-a 2-a formație "Compania de Sunet" (Heine Schuller - chitară acustică, Germania, Tudor Boroș - voce, Suedia, Vasile Beluska - clape, dar de fapt violonist-Statele Unite [interesant, l-am găsit pe un site: se străduiește și aduce acolo, în fiecare an, un student de vioară de la Cluj cu bursă], Tavi Popovici - chitară solo, Germania, Puiu Băguț - tobe, fost

puscăriaș!...- ce conta? făcea ce trebuie la tobe, și era și un vag body-guard... nu mai știu unde a ajuns), am dat 2 concerte la Casa Universitarilor care au lăsat extrem de puternice impresii în generațiile de atunci. De altfel menționez că după modelul formației The Flock, în concertul nostru standard era o piesă în care abandonam basul pentru vioară [amplificată cu un microfon fixat cu elastic pe spate!].

Intru într-o bună zi (în ultimii 3-4 ani) pe Doja la un ceasornicar. Un bătrinel (aș zice acum) văd că mă fixează mai mult decât normal. Discutăm pentru ce venisem, la plecare: "Domle nu ești Bobby?" Ba da, ne cunoaștem de undeva? "Păi domle nu uit concertul ăla de la Foyer..." De multe ori mi s-a întâmplat asta în Cluj.

O să sar scurt peste

IV. baschet - 6 ani; nu prea mi-a reușit; Bodoni, antrenor... și peste

VI. bridge; unde de fapt ambiția de competiție și-a atins apogeul; mai ales până în 1990 am alocat foarte mult timp acestei activități; și am avut rezultate [nu pot să nu le spun: vicecampion național perechi, 1982, vicecampion național echipe de 2 ori, cca. 1978 și 1980, campion național și de 2 ori vicecampion național de perechi mixte 1994, 1996, 1997!].

Dar trebuie să vorbesc puțin despre

VII. copii; ei sunt la originea unor neasemuite clipe de fericire, de intensă traire, de neliniște; nu mă pot abține să nu spun că am cunoscut extrem de mulți bărbați pentru care copii sunt ceva de care se ocupă soția! Uriașă eroare. Desigur, le poți dedica mult timp (poate în detrimentul altora) dar merită, sunt toate clipe unice, pe care dacă nu le trăiești ai pierdut ceva inestimabil (pentru speța umană).

Și dacă am putut trăi toate aceste clipe minunate, desigur aceasta se datorează, și evident nu numai la propriu, dar și din nenumarate alte motive, soției mele Dana, care în ultimii 30 și ceva de ani, a făcut toate acestea posibile.

VIII. dacă facem socoteala în 1989 împlinisem 42 de ani; deci am trăit eminentamente în regimul comunist până atunci; desigur au fost vremuri grele; totuși, tratate cu ingeniozitate deveneau suportabile; un exemplu de care îmi amintesc (la mijlocul anilor 80'): aveam pregătite o baterie de camion, acid clorhidric; eram pregătit să formatez bateria și să o conectez la becuțe de lanternă puse pe o ghirlandă de sârmă, pt un iluminat autonom în casă, când

se lua curentul... ca norocul nu s-a mai luat lumina, pentru că locuiam lângă gară;

antena pt televiziune Ungaria din 1982-3; mi-am petrecut săptămâni pe casă, în pod cu amplificatoare de antenă; într-un fel, se cerea mult mai multă ingeniozitate, dacă vroiai să menții un standard cât mai ridicat [sigur se poate pune întrebarea: cine mă obliga să fac toate acestea, în loc să cercetez algebră ? evident nimeni, mi-a plăcut mie să am alte condiții - decât 3 ore de TV omagială pe zi]; acum orice se poate cumpăra; atunci orice se putea fura! mi-amintesc (1987 poate) de a 2-a antenă pt Ungaria: în afară de conductori și sârmă din cupru (devenite banale!), avea componente vreo 3 materiale "strategice" (textolit etc.) recoltate de la întreprinderi clujene (prin prieteni), totul absolut fără nici un ban! Incredibil unde se ajunsese...

O să menționez totuși un record personal: 5 ore de stat la coadă la pui, 4 ore pentru 12 ouă, și asta se întâmpla în fiecare lună.

altfel 2 ședințe de o oră pe lună (una de partid alta de învățământ ideologic) nu erau mare lucru; până la urmă era o ocazie să te vezi cu colegii (care ne-a lipsit după revoluție)

totuși, citirea ziarului la înv. ideologic (ca să fi trecut că ai luat cuvântul)... nu ne face mare cinste, dar astea au fost vremurile; trebuia supraviețuit cumva, deși supraviețuit, acum, mi se pare mult spus. Ca și cadru universitar am avut totuși o poziție privilegiată, indiferent de cât de absurdă devenise viața în România. Desigur trebuie să menționez marele ajutor pe care ni l-au dat socrii mei, de la Brașov, mai ales în cei mai grei: anii 80'

Datorită meditațiilor (1978-1990), am putut să ne permitem vacanțe frumoase totuși cu fetele.

Din doar câteva lucruri menționate înainte se vede că toate acestea au ocupat uriașe perioade de timp; evident în detrimentul cercetării!

În final: cum spuneam, am încercat să răspund la întrebarea: "Cum a fost acești 60 de ani?"

Bine a fost; de foarte multe ori mi-a plăcut și uneori chiar foarte mult! Fiind un iremediabil optimist, aproape nici nu-mi amintesc când n-a fost bine și voi continua să sterg fișierele respective!

Dar toate acestea nu se puteau întâmpla fără foarte mulți: familia - de la părinți, până la nepoți, prieteni, colaboratori și alții. Nu vreau să-i înșir, mai ales de frică de a nu uita pe cineva...

Tuturor acestora, în viață sau nu, doresc să le aduc cele mai calde mulțumiri pentru a fi parcurs împreună cu mine, o parte din drum.